Лоза А.С.
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
кандидат соціологічних наук
(Державний університет безпеки життєдіяльності)

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЦІННОСТЕЙ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА.

Аналіз суспільних процесів, що відбуваються в Україні, не достатньо обмежувати лише констатацією економічних і соціальних труднощів. Наша країна потребує системних структурних змін. Проте важливо оцінити можливість таких змін: готовність до них населення, достатність ресурсів, компетентність політичного керівництва тощо. Це доцільно робити за допомогою теорії трансформації суспільства на підставі конкретного вивчення системних економічних, політичних і соціокультурних змін [1, С.3].

Стан сучасного українського суспільства дає достатньо підстав, щоб класифікувати процеси, які в ньому відбуваються, більшою мірою як трансформаційні, аніж кризові. У зв’язку із цим в аналітичному розрізі більш точним і продуктивним є застосування такої категорії, як “системна трансформація суспільства” [2, С.9].

Концепцію трансформації суспільства можна порівняти з розглядом сучасності як перехідного етапу від тоталітарної системи і централізованої економіки до економіки ринкового типу та стабільної демократії. Проте, слово “перехід” недостатньо чітко описує процеси, що відбуваються. “Перехід” від одного стану суспільства до іншого релевантний лише в тому випадку, коли є наявним кардинальне відмежування нових структур від старих (наприклад, в результаті революцій). Натомість, системна трансформація суспільства передбачає еволюцію, поступову зміну, таке перетворення суспільних структур, в межах якого можуть співіснувати паралельно як нові, так і старі елементи.

Трансформація суспільства – це дія або процес зміни форми, виду, природи або характеру суспільства в цілому чи окремого компоненту його структури (наприклад, системи цінностей). Цей процес вимагає знань про вихідну форму і про риси та властивості нової форми, обумовлює дослідження механізму перетворення, його динаміки та темпів [1, С.11].

Системній трансформації суспільства підлягають усі сфери громадського життя: економічна, політична, соціокультурна. Процеси ці є взаємозалежними, а глибина і зовнішній прояв трансформаційних посувань різноманітними. Глибинні процеси, які відбуваються сьогодні в соціокультурній сфері України, зумовлюють зміни найважливіших компонентів цивілізації: її мотиваційної бази, ментальності, норм і цінностей.

Концепція системної трансформації опирається на визначення суспільства як системи. Складність організації процесів суспільного життя обумовлює необхідність аналізу суспільства як багаторівневої відкритої системи, у якій виділяються ієрархічні рівні соцієтальних та соціальних систем (рис.1). Згідно зі структурно-функціональною теорією суспільства Т.Парсонса економічна система виконує функції адаптації, політична – ціледосягання, а система культури – функцію підтримання зразків взаємодій у суспільстві-системі [3, С.20].

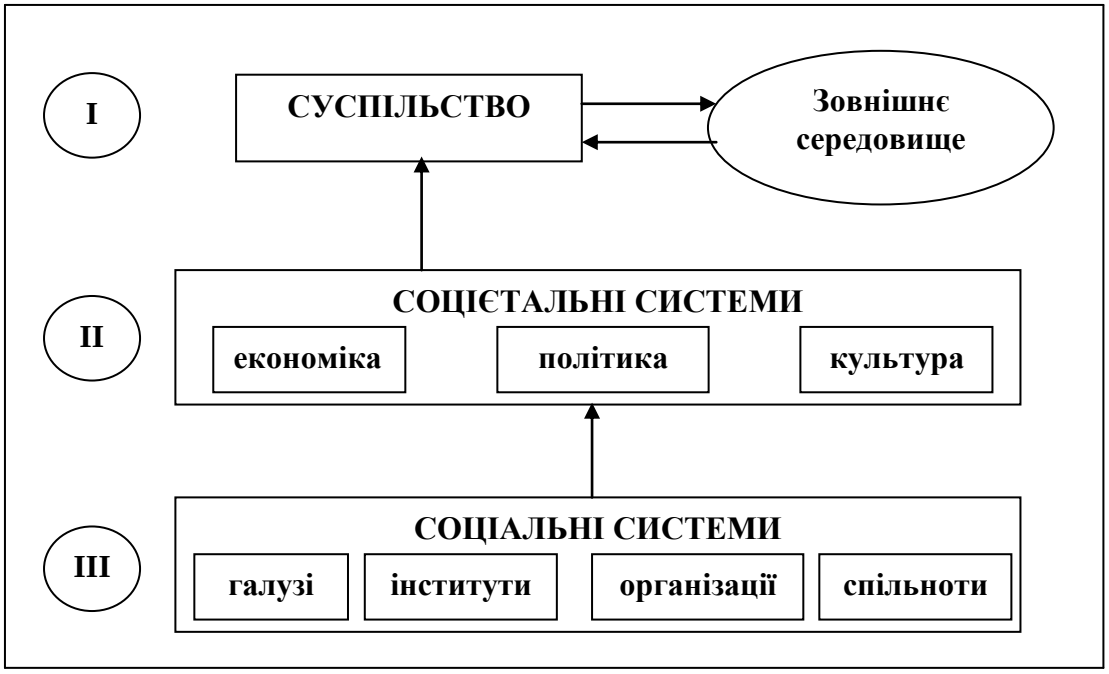

Рисунок 1. Ієрархічні рівні суспільства як багаторівневої системи.

“Зразки взаємодії” опираються на світоглядну концепцію суспільства, систему цінностей, яка є важливим стуктурним елементом культури як соцієтальної системи.

Системна трансформація суспільства породжує нові концептуальні підходи до оцінки реальності, що завжди включає питання про ієрархію проблем, які вимагають свого вирішення, про вибір цінностей та їх структури. Виділення із соціокультурної сфери системи цінностей як особливо важливого фактору трансформації суспільства обумовлено тим, що цінності є особливою формою суспільних відносин, яка визначає спрямованість життєдіяльності індивідів, груп та спільнот [3, С.209].

Соціальне ринкове господарство визначається вченими як метод соціальної політики, що поєднує в собі принцип свободи з принципом соціальної рівності; найефективніша з відомих саморегуляція недовиробництва чи перевиробництва; науково обгрунтований і перевірений на практиці синтез регульованої ліберальної системи [4, С.147].

Провідна ідея концепції соціально орієнтованої ринкової економіки зводиться до твердження, що “соціальні завоювання” врешті-решт обертаються завоюваннями економічними. Соціально орієнтована економіка у кінцевому підсумку є економічно ефективною, якщо під соціально орієнтованою економікою розуміти таку економіку, в якій достатньою мірою стимулюється добросовісна й кваліфікована праця працездатного населення, а також забезпечується гарантований прожитковий мінімум усім іншим, і коли гідних сучасної людини умов життя і діяльності можна досягти лише за умов ефективнго господарювання [4, С.41].

Соціально-економічна система тісно пов’язана з екологічною системою. Згідно положень екогомології, національне господарство не може вважатися ефективним, “…якщо зруйновано трудовий потенціал, вимирає населення, забруднено грунти й водойми, якщо марно витрачаються мінеральні, лісові та інші ресурси, якщо функціонують застарілі технології, які знищують фауну і флору”, оскільки всі ці явища тісно пов’язані, а із системних зв’язків “не можна

вилучити освіту, духовність, вірування, бо все це елементи єдності світу” [5, С.47].

Природні умови суттєво впливають на тип економічної системи та національні цінності. На економіку безпосередньо впливають розміри території держави та її географічне розміщення, кліматичні умови, тип грунтів, наявність гір, лісів, водойм, корисних копалин тощо. На систему цінностей нації природнє середовище впливає через світосприйняття людини, яка “разом з навколишнім середовищем творить єдине ціле. Останнє входить не тільки до біологічної, але і до психологічної природи людини.

Список літератури

1. Катаєв С. Л. Соціокультурна трансформація сучасного українського суспільства / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора соціологічних наук. – К., 1998. – 32 с.
2. Ручка А. А. Особенности системной трансформации современного украинского общества // Современное общество. – 1994. – № 4. – С. 6-15.
3. Победа Н. А. Социология культуры. – Одесса: Астропринт, 1997. – 224 с.
4. Економічна соціологія: Навч. посібник / За ред В. М. Ворони, В.Є.Пилипенка. – К.: Інститут соціології НАН України. – 1997. – 273 с.
5. Грабинський І. М. Еколого-економічна система України: порівняльний аналіз. – Львів: НТШ, 1997. – 240 с.
6. Злупко С. М. Екогомологія і становлення національної економіки України // Науковий Збірник Українського Вільного Університету. – Мюнхен; Львів, 1995. – Т. 17. – С. 330 – 336.